

BALKAN ÜLKELERİ VAKIFLARI (Bosna Örneği)

Bugün Bosna deyince aklımıza ilk gelen kültür değerlerinden olan “Sokollu Mehmed Paşa Vakfı” tarafından, Vşegrad’da Drina nehri üzerine yapılan Drina Köprüsü, Saraybosna’da Hüsrev Bey Camii ve Kütüphanesi, Sarı Saltuk Tekkesi, İsa Bey Camii (Külliyesi) Kadiri Tekkesi (Silahtar Mustafa Paşa Tekkesi), Mostar’da Karagöz Mehmed Bey Camii, Koski Mehmed Paşa Camii, Blagay Tekkesi, Travnikte Alaca Camii (Süleyman Paşa Camii) ve sair hepsini sayma imkânımız olmayan bütün eserler vakıf yoluyla vücuda gelmiş eserlerdir.

GİRİŞ

Allah’ın rızasını kazanmak gayesiyle, başkalarına karşılıksız yardım etmek gibi bir prensipten doğan vakıflar, toplumun hayır ve iyiliğine olan her yerde sağlam birer sigorta teşkilâtı gibi vazife görüyorlardı. Bu bakımdan, yoğunluğu Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasında olmak üzere İslâm âleminin hemen her yerinde rastladığımız vakıf kurumunun yardım elini uzatmadığı bir saha görmek mümkün değildir. Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasının tamamında görülebilen yoksulların elem ve ızdırabını gidermek, yollar, köprüler, çeşmeler, su bentleri, okul, cami, hamam, hastane, tekke, zaviye, mezarlık, piknik yerleri, kaldırım döşeme, yol yapımı, vs. gibi daha nice hizmetleri yerine getiren bu müesseselerin pek çok çeşidi bulunmaktadır.

Yetimleri kollayıp gözeten, fakir, dul, öksüz ve borçlulara para yardımı yapan; öğrencilere elbise ve yemek dağıtan; evlenecek genç kızlara çeyiz hazırlayan; her günün ihtiyaçları yanı sıra efendileri azarlamasın diye kâse ve bardak gibi kap kacak kıran hizmetçilere verilmek üzere para veren, halka meyve ve sebze dağıtan, çalışamayacak derecede hastalanan kayıkçı ve hamalların bakımı, çocukların emzirilmesi, şehirlerdeki devlet erkanın geçmediği yerlere kaldırım döşeyen, deniz kazalarında ölenlerin yakınlarına yardım yapan, göz hastalıkları için merhem yapıp halka ücretsiz sunan, kitap tamir ettiren, kocaları savaşta veya başka bir şekilde vefat eden iffetli müslüman kadınlara ve çocuklarına dullarevi (eramilhane) açan vakıfların yapıldığını biliyoruz.

* Vakıflar Genel Müdürlüğü İnsan Kaynakları Dairesi Başkanı, ANKARA.

Müslüman insanın engin şefkat ve merhamet duygusu ile İslâm dininin inananlarını mutlak kardeş yapan prensiplerinin kaynaşmasının en güzel ürünleri olarak, “menâfii ibâdullahâ ait olmak üzere” kurulan vakıflarımız içerisinde, doğrudan olduğu kadar, dolaylı olarak da sosyal hayatı, yetimleri, hastaları, güçsüzleri, kadınları hedef alan çok sayıda örnek bulunmaktadır. Ömer Hilmi'nin “Vakfın efdali, nassın kenduye eşedd ihtiyaç ile muhtaç olduğu bir şeyi vakf etmektir.” (Ömer Hilmi, *lthafu'l-ahlaf fi Ahkami'l-evkaf*, İstanbul 1307, s.15.) prensibi gereğince her nerede ne türlü sıkıntı varsa o sıkıntıyı ortadan kaldırmak için bir vakıf kurulmuştur.

Bugün 1926 yılından önce kurulmuş vakıfların büyük çoğunluğunun vakfiyeleri Ankara'da Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde (VGMA) muhafaza edilmektedir. Arşivde 50 küsur tanesi Selçuklulara ait olmak üzere yaklaşık 27.000 vakfiye ve vakfiye zeyli ile 15.000 adet de vakfiyesi mevcut olmayan vakıflara ait şahsiyet, atik şahsiyet, hurufat kaydı v.s bulunmaktadır. Fakat başta şer'iyye sicillerinde olmak üzere diğer kamu arşivlerinde ve özel şahısların elinde olup da çeşitli sebeplerden dolayı arşivde kaydı bulunmayanlar veya şer'iyye sicillerinde kayıtlı olan vakfiyelerle beraber vakfiye sayısının 40.000'in, vakıf sayısının (vakfiyesi olmayanlarla beraber) 65.000-70.000 nin üzerinde çıkabileceği tahmin edilmektedir.

Ayrıca Genel Müdürlüğümüzce yapılan VAYS (Vakıf Arşiv Yönetim Sistemi) projesi kapsamında Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı (BOA), Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-i Kadime Arşivi, Milli Kütüphane ve İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri, İslam Eserleri Müzesi, Topkapı Sarayı, Süleymaniye ve Bağlı Kütüphaneler, Türk Tarih Kurumu, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi bünyesinde bulunan tüm Osmanlı coğrafyasındaki vakıflarla ilgili vakfiye ve sair fonlardan oluşan 10.000.000 sayfa belgeye ait görüntüler mikrofilm ve dijital ortama aktarılmış, bunlardan vakfiye ve vakfiye yerine kaim belgeler transkribe edilmiş, diğer belgelerinde nitelikli özetleri yapılarak araştırmacılar ve ilim adamlarının hizmetine sunulmuştur.

BALKAN ÜLKELERİ VAKIFLARI

Bir kısmı İstanbul'dan önce bir kısmı ise İstanbul'dan sonra fethedilerek Osmanlı topraklarına katılan balkan ülkelerindeki şehirlerde de diğer yerlerde olduğu gibi vakıf eserler vasıtasıyla büyük hizmetler sunulmuş, bu şehirler kurulan vakıf külliyyeler ve eserler sayesinde şehirleşme serüvenini tamamlamışlardır. Kaynağı Kur'an ve Sünnet olan vakıfların kurduğu müesseseler sayesinde o yerlerin halkı Müslümanlarla kaynaşarak yüzyıllar boyunca birlikte yaşamışlardır.

Balkan ülkeleri vakıfları ile ilgili gerek envanter ve gerekse saha araştırmaları konusunda en kapsamlı çalışmalar rahmetli Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından yapılarak çalışmalar kitap halinde hizmete sunulmuştur. Söz konusu envanter çalışmalarının en önemli kaynağını Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivleri oluşturmuştur. Ayverdi vakıf tespit işlemlerinin tamamında arşivde bulunan 757 ve 758 numaralı Rumeli Evkaf fihrist defterlerini referans olarak kullanmış olup, çalışıldığı döneme göre oldukça kapsamlı ve ilmi bir çalışmadır.

Ayverdi yaptığı arşiv ve saha çalışmalarına dayanarak Osmanlı Dönemi'nde Yunanistan, Adalar, Bulgaristan, Arnavutluk, Romanya, Eski Yugoslavya (Bugün Sırbistan-Karadağ, Bosna-Hersek, Makedonya, Kosova) tahminen 15.000 civarında vakıf kurulduğu, ancak kurulan vakıflara ait eserlerin ancak 1/10 inin günümüze ulaşabildiğini, hatta bazı ülkelerde bu rakama bile ulaşamadığını yapmış olduğu çalışmaların da eksik olduğunu beyan etmektedir. Arşiv kayıtlarına bakıldığında bunun doğru bir öngörü olduğu söylenebilir. Zira Bosna örneğinde yapılan çalışmalar neticesinde gördük ki, kurulan vakıf sayısı daha fazladır. Zira değişik otoriteler tarafından

500 civarında tahmin edilen Bosna'daki vakıf sayısı 1500 civarındadır. Dolayısıyla her ülkenin sağlıklı bir şekilde vakıf envanterinin çıkarılarak, günümüze intikal eden İslam kültür mirasının açığa çıkarılması tarihi bir yükümlülüktür.

Envanter çalışmalarının sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için başta Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi olmak üzere Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü ve Osmanlı Arşivlerindeki Tahrir Defterleri ve vakıf fonlarındaki incelemeler ile çoğunluğu ilgili ülke arşivlerinde bir kenara bırakılmış veya araştırmaya açık olmayan mekanlarda tutulan şerhiye sicillerinin ve Balkan ülkelerindeki müftülüklerin arşivlerindeki belgelerin taranması gerekmektedir.

Ayrıca İslam kültür mirası olan vakıf eserlerden günümüze intikal edenlerin bakım ve onarımlarının yapılması ayrı bir önem taşımaktadır.

Yukarıda zikredilen ülkelerde ecdad yadigarı eserlerin vakıflarının ortaya çıkarılması, ayakta kalarak günümüze ulaşanların bakım ve onarımlarının yapılarak oralarda yaşayan müslüman ahali ve insanlığın hizmetine sunulabilmesi amacıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Diyanet İşleri Başkanlığı müşterek çalışmalar başlatmış olup, konu ile ilgili çalışma grupları kurulmuştur. Bosna örneğinde yapılan çalışmalara bir göz atalım.

BOSNA HERSEK VAKIFLARI

1463 yılında Fatih Sultan Mehmed zamanında Osmanlı ordularınca fethedilerek imparatorluk sınırlarına dâhil edilen Bosna vilayetleri Saraybosna (Bosnasaray), Travnik, Hersek-Mostar başta olmak üzere Bosna'nın diğer şehirleri de kurulan vakıflarla şehirleşme serüvenini tamamlamışlar ve vakıf külliyesi ile vakıf eserlerinden bir kısmını da günümüze aktarabilmişlerdir.

Bosna Sancağında kurulan vakıflara bir göz attığımızda Mehmed Paşa 862 h. (1457 m.), İshak Bey 866 h. (1461 m.), Hüsrev Bey 938,943, 944, 947 h. (1531-1536, 1537, 1540 m), Zaim, Karagöz Mehmed Bey 977 h. (1569 m.) tarihli vakıfların şu ana kadar tespit edilen en erken tarihli vakıflar olduğu tespit edilmiştir. Adı geçen vakıfların ve daha sonrasında kurulan diğer vakıfların yaptırdıkları külliye ve eserlerle Bosna şehirlerinin imarlarına büyük ölçüde katkıda buldukları anlaşılmaktadır.

Bunlardan bilhassa "Hüsrev Bey Vakfı" nı incelediğimizde, vâkıfın Saraybosna'da cami, hangah (zaviye), imaret, kütüphane ve medrese yaptırdığı, bunların bakım-onarım, görevli giderleri ve sair masraflarının karşılanması için Saraybosna, Bosna'nın diğer kazaları ile Rumeli'nde Sakız, Zihne ve sair yerlerde çiftlikler, mezraalar, tarlalar, Saraybosna'da yüzlerce dükkan ve nakit paralar vakfettiği görülmektedir. Ayrıca zaman içerisinde vakıf akar ve hayratlarının geçirdiği yangınlar, işgaller ve harap olma gibi sebeplerden dolayı yeniden inşa edildiği veya eklentiler yapıldığı belgelerden anlaşılmaktadır.

Bugün Bosna deyince aklımıza ilk gelen kültür değerlerinden olan "Sokollu Mehmed Paşa Vakfı" tarafından, Vşegrad'da Drina nehri üzerine yapılan Drina Köprüsü, Saraybosna'da Hüsrev Bey Camii ve Kütüphanesi, Sarı Saltuk Tekkesi, İsa Bey Camii (Külliyesi) Kadiri Tekkesi (Silahtar Mustafa Paşa Tekkesi), Mostar'da Karagöz Mehmed Bey Camii, Koski Mehmed Paşa Camii, Blagay Tekkesi, Travnikte Alaca Camii (Süleyman Paşa Camii) ve sair hepsini sayma imkânımız olmayan bütün eserler vakıf yoluyla vücuda gelmiş eserlerdir.

Bütün Osmanlı coğrafyasında olduğu gibi Bosna-Hersek şehirlerinde de mahallelerin çoğu adlarını o bölgede kurulan vakıflardan veya vakıf eserlerden almıştır.

Uzun süre Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yer alan Bosna-Hersek'te birçok kamu hizmeti, kurulmuş olan vakıflar eliyle yürütülmüştür. Ebedîlik şartı ile kurulmuş olan bu vakıfların bırakıkları fevkalade kıymetli eserlerinin korunması, akar ve hayratlarının izinin sürülebilmesi, takibi, vakıfların hukukunun korunması amacıyla bu vakıfların mevcudiyetine delil teşkil eden belgelerin derlenmesine büyük ihtiyaç duyulmuş olup bu çerçevede;

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Bosna-Hersek Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığına arasında 19.05.2010 tarihinde imzalanan protokolle Bosna-Hersek vakıflarıyla ilgili Bosna ve Türkiye'de bulunan arşiv belgelerinin ortaya çıkarılarak dijital kopyalarının alınması, Osmanlıca belgelerin transkribe, Arapça belgelerin tercüme edilerek bir örneğinin Bosna-Hersek Vakıflar Müdürlüğüne verilmesi hedeflenmektedir.

Bu proje iki bakımdan oldukça önemlidir.

Birincisi Vakıflar Genel Müdürlüğünün yurtdışı vakıfları ile ilgili olarak bütün arşivlerin taranarak en sağlam verilerin tespit edilmesi hususunda ilk kapsamlı projesi olması.

İkincisi ise çalışmalar kapsamında yurt içi, yurt dışı erişilebilen bütün arşivlerde taramalar yapılması.

Zira bu çalışma kapsamında Vakıflar Genel Müdürlüğü personelinden oluşan çalışma grupları tarafından, başta Genel Müdürlük Vakıf Kayıtlar Arşivi olmak üzere, yurt içinde Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-i Kadime Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, yurt dışında ise orjinalleri Saraybosna Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde, dijital örnekleri ise İSAM Araştırmaları Merkezi (İSAM) bulunan Saraybosna, Mostar ve Visoko şehirlerine ait şerhiye sicilleri tamamen taranmış ve vakıflarla ilgili belgeler tespit edilmiştir.

Bu taramalar neticesinde toplam 786 adet vakfiyeye ve zeyl vakfiyeye ulaşılabildiği gibi vakfiyesi olmayan vakıflara ait oldukça önemli belgelere ve bu vakıfların gelir giderlerini gösteren muhasebe kayıtları ve sair belgeler de tespit edilmiştir.

Proje kapsamında şu ana kadar yapılan çalışmalarda;

Bosna-Hersek Arşivlerinde olup, Genel Müdürlüğümüze intikal ettirilen Sicil 1, Sicil 2, Sicil 3, Vakıfname ve A- dosyaları şeklinde tasniflenen dosyalar ve asılları Saraybosna'da Hüsrev Bey Kütüphanesinde dijital örnekleri ise İSAM'da bulunan 119 adet Şerhiye Sicil defterlerinde (22.000 sayfa) bulunan bir kısmı Boşnakça yazılı, çoğunluğu Arapça-Osmanlıca olan 22000 sayfa incelenmiş ve 809 adet vakfa ait yarıya yakını birbirlerinin mükerreri olmak üzere:

- a- 686 adet vakfiye, Zeyl Vakfiye ve Hülasa-i Vakfiye,
- b- 15 adet Emirname ve Buyruldu,
- c- 15 adet Ferman,
- d- 3 adet Hudutname,
- e- 32 adet Hüküm,
- f- 37 adet İlam,
- g- 50 adet Berat,
- h- 35 adet Mürasele, Ariza, Maruz,
- ı- 40 adet Hücçet, İstibdal Hücçeti ve Mübayaa Hücçeti,
- i- 12 adet Muhasebe Kaydı,
- j- 9 adet Vesika-Zabıtname, tespit edilmiştir.

Türkiye’de bulunan arşivlerde ise;

VGM Arşivinde;

a-50 adet Vakfiye ve Zeyl Vakfiye (tamamı transkribe yapılmış),
b-2652 adet Hurufat, Yeni Şahsiyet, Atik Şahsiyet, Berat, Hücçet, Vesika, Tevcih Kaydı, Hüküm, Ferman, Ahkam v.s.

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde (BOA);

1286 adet berat, muhasebe, hücçet, tevcih kaydı, ferman v.s.

İstanbul Müftülüğünde;

30 adet berat, muhasebe, hücçet, tevcih kaydı, ferman v.s.
Olmak üzere toplam 3967 adet belge tespit edilmiş olup, söz konusu proje kapsamında vakfiyeler, zeyl vakfiyeler ile mülkiyete konu olan belgelerden Osmanlıca olanlar 2500 A4 sayfa olarak transkribe edilmiş Arapça olanlar ise 200 A4 sayfa olarak Türkçe’ye çevrilmiş olup, bu belgelerden mülkiyetle alakalı olan kısımlar özetlenerek Boşnakça’ya çeviri işlemlerine başlanmak üzeredir.

Proje, Bosna Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakıflar Müdürlüğü ile sürekli görüşülerek koordineli bir şekilde yürütülmüş olup, onların tarafımıza bildirdikleri ihtiyaçları da ve sair hususlarda dikkate alınmıştır.

Ayrıca proje sadece bir envanter tespiti projesi olmayıp , tespiti yapılan belgelerin gerek mahalli mahkemeler gerekse Avrupa İnsan Hakları Mahkemeleri nezdinde vakıf davalarında hukuki yönden kullanılabileceği değerlendirilmektedir.

Söz konusu proje bitiminde transkribesi, çevirisi yapılan belgeler yapılacak olan “Vakıf Kayıtları Arşiv Takip Modülü” ne girilerek Türkçe ve Boşnakça olarak Boşnak kardeşlerimizin, araştırmacıların ve ilim insanlarının hizmetine sunulacaktır.

“Her kimse ki; Vakıflarımın bekasına özen ve gelirlerinin artırılmasına itina gösterirse, başışlayıcı olan Allahu Teâlâ’nın huzurunda ameli güzel ve makbul olup, mükâfatı sayılamayacak kadar çok olsun, dünya üzüntülerinden korunsun ve muhafaza edilsin...”

Kanuni Sultan Süleyman Vakfiyesi'nden...

Hicri 950 - Miladi 1543.

Allah’a ve ahiret gününe inanan, güzel ve temiz olan Hazreti Peygamberi tasdik eden, Sultan, emir, bakan, küçük veya büyük herhangi bir kimseye, bu vakfı değiştirmek, bozmak, nakletmek, eksiltmek, başka bir hale getirmek, iptal etmek, işlemez hale getirmek, ihmal etmek ve tebdil etmek helal olmaz. Kim onun şartlarından herhangi bir şeyi veya kaidelerinden herhangi bir kaidiye bozuk bir yorum ve geçersiz bir yöntemle değiştirir, iptal eder ve değiştirilmesi için uğraşır, fesh edilmesine veya başka bir hale dönüştürülmesine kastederse, haramı üstlenmiş, günaha girmiş ve masiyetleri irtikap etmiş olur. Böylece günahkarlar alınlarından tutularak cezalandırıldıkları gün Allah onların hesabını görsün. Mâlik onların isteklisi, zebaniler denetçisi ve cehenem nasibi olsun. Zira Allah’ın hesabı hızlıdır. Kim bunu işittikten sonra, onu değiştirirse onun

günahı, değıştirenler üzerindedir. Kuşkusuz O, iyilik edenlerin ecrini zayi etmez...”
Kanuni Sultan Süleyman Vakfiyesinden...

EK1:

624 nolu defterin 584.sayfa ve 484.sirasında kayıtlı TRAVNİK'DE “Bosna Valisi Hacı Mehmed Paşa Vakfı”na ait 1173 H.(1759 M.) tarihli vakfiyenin yeni harflere çevirisidir.

Vakf-ı sahibü'l-hayrat ve'l-hasenat vezir-i mükerrem Hazreti Hacı Mehmed Paşa valiyi Bosna der-Teravink kayd şude be-muhasebe-i evkaf-ı küçük ba-ferman-ı ali fi 29 Safer 1173.

Fermanı asıl vakfiyenin balâsında olmakla kat' olunub hıfz olunmuştur.

Bâ imza-i el-Hac İbrahim Efendi kadıyı Bosna Burudi.

Bi hamdi'llahillezi la yudiu ecri'l-muhsinin ve's-salatu ve's-selamu alâ hayri halkihi ve Muhammedin ve alihî ve ashabihi ecmain.

EMMA BA'D: işbu sıhhat-nisabın tahrir ve imla ve tenmik ve inşasına badi hâlen Bosna Eyaleti nûr-ı nasb ve adalet ve merhametleri ile münevver olan vezir-i muhterem kerimü'l-hisal âl-i kadir müşir-i mükerrem amimü'n-neval namdar-ı sahibü'l-hayrat ve'l-hasenat ve ragibü'l-meberrat ve'l-mesubat ve izzetlü inayetlü merhametlü atufetlü el-Hac Mehmed Paşa hazretleri medine-i **Travnik'de** saray-ı âlilerinde akd olunan meclis-i şer'-i nebevi ve mahfel-i din-i münif-i Mustafavide vakf-ı atî'l-beyanda li ecli't-tescil ve'litmam-ı emri't-tekmil mütevellî nasb ve ta'yin buyurdıkları Çavuşlar kethüdası Ahmed Ağa ibni Hasan Ağa mahzarında bi'l-izzî vel-ikbal ikrar-ı sahih-i şer'î ve i'tiraf-ı sarîh-i mer'î buyurub medine-i mezburede işbu Bosna valilerine mahsus saray kurbunda mukaddemen li vechillahi Teala bina ve ihya edüb cami'-i şerif levazımına vakf eylediğim kargir bezzazistan kurbunda ye-dimde olan hüccet-i şeriyye natıka olduğu üzre arsayı memlukem üzerinde müceddeden bina eylediğim birbirine muttasıl bir bab nalband dükkânı ve bir bab kahvehanemive ittisalinde vâki' kezalik birbirine muttasıl beş bab kuyumcu dükkânlarımı ve üzerlerinde beş bab tüccar odaları ile marru'z-zikr Bezzazistan karşısında vaki' vulât-ı izam kethüdalarına mahsus cedid konak tahtında konak kapısının müceddeden bina ve vakf eylediğim medrese canibinde birbirine muttasıl beş bab ve bab-ı mezburun canib-i şimalinde olan dokuz bab dekakin ile Balça Kazası'nda vaki' Binalü karyeye giden tarik (...) ve bendiye nam mevzi'a müceddeden bina eylediğim etrafı taş duvar ve üzerinde tahta puşideli hanımı hasbeten lillahi'l-Ahed ve taleben li-merdati Rabbihi's-Samed vakf-ı sahih-i müebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf ve habs edüb şöyle şart eyledim ki; Marru'z-zikr nalband dükkânı ve kahvehane ve ittisalinde olan beş bab kuyumcu dükkânları ve üzerlerinde olan beşbab tüccar odaları beher sene Muharremü'l-Haramda ma'rifet-i mütevellî ve yed-i münadi ile nida icare-i mislileriyle taliblerine icar olunub kâtib-i vakf defterine kayıt ile ve kethüda konağı dibinde zikri murur eden on dört aded dekakin icare-i muaccele ve beher sene üçer kuruş icare-i müeccele ile ancak bakkal ve manav talibine icar ve zikr olunan on dört aded dekakin mutasarrıf olanlardan bilâ veled fevt olan kimesnenin mahlul dükkânı yine icareteyn ile ber-vech-i muharrer ahire icar oluna ve icarattan hasıl olan galleden bezzazistan-ı merkum karşısında li vechillahi Teala kezalik hüccet-i şer'iyye ile arsa-i memlukem üzerinde bir dersane ve on aded hüccurat-ı talebe-i ulum ve şadırvan ve bahçe ve etraf-ı erbaası kârgir bina ve vakf-ı sahih ile vakf eylediğim medrese-i lâtifenin on aded hüccreden her bir hüccresinde üçer talib-i ilim sakin talebe-i ulum ta'lim-i Kur'an-ı Azimü'ş-şan ve ulûm-ı Nafia eylediklerinden gayrı dersane-i mezkûreye vaz'olunan otuz cüz'i şerifden birer cüz'i şerif tamam tilavet ve hatm-i şerif oldukta müderris olan kimesne talebe-i

ulum ile kibleye müteveccihen hatm duasını edüb hâsıl olan sevabını hazret-i Sultan-ı Enbiya Resul-i Kibriya Habib-i Hüda Şefi'i ruz-ı ceza Muhammedi-ni'l-Mustafa aleyhi efdalü't-tahaya ruh-ı pür enverlarına ve cehar-yar-ı güzün ve âl ve ashab ve zevcât-ı tahirât ve aşere-i mübeşşere ve ashab-ı sufle ve sair ashab-ı Resulullah hazeratı Rıdvanullahu aleyhim ecmain ervah-ı şeriflerine ve benim ve eba ve ecdat ve ümmühat cedayım ve akraba ve taallukatım ervahına ihda edüb bu mukabelede ancak hüçüratta üç aded talebelere ikişer sağ akçeden her hücrede sakın üç aded talebeye altışar sağ akçe verile ve işbu vazife-i merkume talebeye her üç ayda bir verile ve talebeden biri bi'l-iktiza aher yere kendinde birine mülazım olan kimesne tilâvet ettikte vazifesi ol kimesneye verile ve üç ay tamamında hüçresine rağbet etmeyüb gelmez ise mülazım defteri talebeye tahrir oluna ve medrese-i mezkûreye bir fakih âlim ve salih kimesne müderris olub talebeye ulum-ı nafia ta'lim ve tedris eyleye ve müderris-i merkum salât-ı hamsede talebeye hasbî imamet eyliye ve hâlen medine-i **Travnik'de** me'zun-ı bi'l-ifta Şeyh Mehmed Efendi mukaddemen ve hâlen eylediğim evkafıma nazır olub hizmet-i nezaret görüb yevmi yirmi sağ akçe vazifeye mutasarrıf ola ve müderris-i merkum dilediği talibi dahil ve dilediği talibi ihraç ve dilediği talibi bevtab ve kayyım nasb ve bevtab olunan talib-i ilme bevtablık eylesin yevmi bir sağ akçe vazife verile ve müderris-i mezburun bahçesine talebe dilediklerini eküb ve alıb ekl edeler ve mukaddemen mekahir-i müslimin karşısında li-vechillah bina olunan şadırvan ve keniflere ve halen bina olunan medreseye senevât-ı memluke ile cari ma-i lezizde su yolcu olan kimesneye yevmi bir sağ akçe vazife verile ve zikri murur eden keniflerin ve şadırvanın ve medresenin murur-ı eyyam ile ta'miri iktiza ettikte ma'rifet-i şer'le keşf ve zevaid-i vakfımdan ve termim olunub mümza ve mahtum defter oluna ve vakf-ı mezbûrun ben labis-i libas-ı hayat olduğumca nefsime meşrut ola ve zevaid-i vakf ben hayatta olduğumca bana isal olunub rey'imile istirbah ve istiğlal oluna ve tevliyet-i mezkure bekaya irthalimden sonra evladıma ve evlad-ı evladıma ve evlad-ı evlad-ı evladımın ekber ve esenni olana meşruta olub zevaid-i vakf ona teslim olunub ta'mir iktizas-ı var ise ta'mire sarf olunub ta'mir olmadığı halde dilediği vech üzre mutasarrıf ede ve bu vakfım mukaddeman eylediğim vakf-ı kebirime zam ve ilhak oluna ve işbu şurutumun tebdili ve tağyiri taklil ve tevfiiri ve mürtezikaların azl ve nasbı ancak benim yedimde ola ve vakf-ı merkuma riayet müteazzire olur ise vakf-ı mezbur mutlaka fukara-ı müslimine meşrut ola deyu ta'yin-i şurût ve tebyin-i kuyud edüb farigan ani-ş-şevagıl akarat-ı mezkûreyi mütevell-i merkume teslim oldahi tesellüm ve emsali gibi tasarruf eyledi dedikte gıbbe't-tasdik-i ş-şer'î vâkıf-ı müşarün ileyh esbağallahü niamehu aleyh hazretleri inan-ı kelamlarını semt-i ahere atf buyurub mütevell-i mezbur mahzarında takrir-i kelâm buyurdular ki ;eğerci vakf-ı akar hazret-i İmam-ı Azam ve Hümam-ı Efhâm Ebu Hanife el-Kûfî Cuziye hayre'l-ceza ve Kûfî mezheb-i şeriflerinde sahih lakin gayrı lazım olmakla benim için merkumdan bab-ı rücu' meftuh olmağın vakfımdan rücu' ile emlak-ı mezkûreyi kel evvel mülküme istirdad muradımdır deyu mütevell-i merkum ile terafu' ve mütevell-i merkum dahi cevab-ı ba-sevabında eğerci hal vâkıf-ı vezir-i müşarün ileyh hazretleri takrirleri üzredir lakin hazreti imam Ebu Yusuf kavli-i şeriflerinde vâkıf mücerred vekaftu demekle ve imam Muhammed hazretleri re'y-i münirlerinde tescili şer'î ve teslim-i ile'l-mütevell-i bulunmakla vakf-ı merkuma lüzum arız olub ve sıhhat-ı vakfiyyet lüzumundan mufaraka etmekle imameyn-i münireyn kavli-i şerifleri üzre hüküm ve kaza rica ederim deyu teslimden imtina' ve hükme müterakkib oldukta hakim-i muvakkî'i sadr-ı kitab efendi dahi bu babta nazar-ı faik ve teemmül-i layık edüb temhid-i kavaid-i hayrı evlâ ve teşyid-i mebaniyi vakfı ahra görüb vâkıfen ale'l-hilaf mine'l-eimmetü'l-eşraf vakf-ı mezburun evvelen sıhhatine ve saniyen lüzumuna hüküm ve kaza edüb min ba'd nakz ve nakzine mecal muhal oldu. "Fe-men beddelehu ba'de mâ semî'ahu fe-inne mâ ismihu alellezine yubeddilühnehu innallâhe semî'un alîm." Cera zalike ve hurrire fî'l-yevmi'lhamis ve'l-işrin min Muharremü'l-Haram li sene selase ve seb'in ve mietin ve elf.

EK 2:

987 No’lu defterin 201.sayfa, 64. Sırasında kayıtlı “Zaim el-Hac Karagöz Mehmed Bey Vakfı” na ait Evail-i Ramazan 977 H. (1569 M.) tarihli Arapça vakfiyenin Türkçe’ye çevirisidir.

Kayd suret-i vakfiyye-i mamülün biha be-muhasebe-i evkaf müceddeden kayd şude fermude ba-arz-ı Ali Şefik Efendi naib-i kaza-i **Mostar** ve ba-inha-i lutüfetlü Ali Paşa mutasarrıf-ı Hersek ve ba-ılam-ı faziletlü es-Seyyid Mehmed Said Efendi müfettiş-i evkaf ve ba-ılam-ı lutüfetlü İsa Efendi Nazır-ı evkaf-ı humayun ve ba ferman-ı el-vaki 28 Şaban 1265

Aslına uygundur. Veliüddin. İstanbul Kadısı.Aslına uygundur. İstanbul/Mahmud Paşa Müevella-hilafesi Yusuf.Aslına uygundur. İstanbul Müevella-hilafesi Mehmed.Aslına uygundur. Naib Hacı Hüseyin. Aslına uygundur. **Mostar** el-Müvella-hilafesi Mehmed bin Ramazan.

BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM

Hamd, varlıkları yaratan, hataları bağışlayan, ihsanlarda bulunan, belaları kaldıran, zerayayı (?) açan, şeriatlar ve hükümler koyan, yaratılmışları sağlam barış ve güvenlik yoluna ulaştıran, insanların yaptıklarına cismani haşrin gerçekşeyeği günde hakkıyla karşılık veren, Allâh’adır. Selam, saygı ve dua, Mutlak Hükümdar, herşeyi Bilen Allâh tarafından kıyamete kadar varlığı ve etkisi sürekli mucize ile desteklenmiş, “[Günahkârların] nasiye ve ayaklarından tutulacak günde” günahkârlara şefaathetki verilmiş olan Hz. Muhammed’e ve kendilerini İslam’ın yüceltilmesi için feda eden, ömürlerini gece ve gündüz ibadette sarfeden ailesinedir. Bundan sonra;

Bu, yasalara uygun tertip edilmiş (şer’î), sahih, mer’î bir hüccettir;

Dünyanın minnet yurdu, kimseye burada beladan başka bir şey kalmayacağı, lezzetleri zarar verici, (...) cahilden başkası şanına şöhretine yönelmez. (...)

Nitekim bu vakfın sahibi olan değerli Hacı Mehmed Bey ez-Zaim akibetini düşünerek bu dünyada ahireti için azık toplamaya girişmiş, Hz. Peygamberin “Kişi öldüğü zaman üç şey dışında dünya ile ilgisi kesilir; faydalı ilim, kendisine dua edecek iyi bir evlat ve sadaka-i cariyeye” hadisinde ifade edildiği üzere yaptıkları ölümle kesintiye uğramasın diye sadakaların en iyisi olan vakıf kurma cihetine gitmiştir. Böylece kesintiye uğramaması, vakfedenin namını ebedileştirmesi ile kendisi için ikinci bir hayatı gerçekleştirmiş olacaktır. Bunun için mahkemeye gelerek sağlığı yerinde iken ikrar ve itiraf ederek vakfını beyan etmiştir:

Hz. Peygamberin “Kim Allâh için bir mescid yaparsa, Allâh da onun için cennette bir ev/köşk yapar.” hadisindeki müjdeye mazhar olmak için Hersek’te, **Mostar** mahallelerinden birinde müslümanların ibadeti için bir güzel cami,

Anılan caminin yanında müslüman çocuklara Kur’an öğretimi için bir ev/mektep,

Saray Kazasına bağlı Koniç Kasabasında yine bir mektep,

Yutak (?) denilen yerde bir mektep ve cami,

Mostar’daki camiin yanında kıyamete kadar konuklar için muhteşem bir imaret ve Mevah (?) yaptırmıştır.

Vakfın gerçekleşmesine kadar kendi mülkiyet ve tasarrufunda olan para ve mal ile bu hayratlarının devamı için ayrıca aşağıda anılacak akarları iyi bir niyyet ile, en güzel bir şekilde, Allâh’a

yakın olmak, bol bol mükâfata nail olmak için yaptırmış ve vakfetmiştir. “Kim bir iyilik yaparsa, ona on katı vardır.”

Akarları şunlardır:

Mostar'da bir kısmı Gümüşçüler Çarşısında, içinde tacirlerin bulunduğu ve komşuları yanında malum, hüccetlerinde belirtilmiş olduğundan sınırlarını yazmaya gerek olmayan 42 adet, bir kısmı da bahsi geçen imaretin yakınında olup içinde debbağların bulunduğu 16 adet dükkan.

Plate Nahiyesi, Rakendepole Köyünde, sınırlarını belirtmeye gerek olmayan ikisi (...), altı adet arazi ve bunlara yakın bir arazinin tamamını. Yine aynı nahiyede Mazi Kethüda'dan satın aldığı diğer bir arazi. Bütün bunları hakları, hudutları ve bağlantıları ile...

Bulgami Kalesi yakınında, Rasibuta Nehri kenarında altı ve iki dink ve (...) diye isimlendirilen yerleri.

Cami-i şerif yakınında vâkıfın Saraylı Mustafa'dan satın aldığı dört hisseyi. Her hissenin kirasını 50 dirhem koymuştur. Ve dükkanlar arkasında boş arsaya da dörtyüz dirhem mukataa belirlemiştir.

Ve 3000 Osmanlı gümüş dirhem. Anılan vakıflarının onarımı içindir.

Ayrıca çok güzel ciltli, güzel bir hat ile yazılmış 7 adet Mushaf, her biri ciltli 30 cüz de vakfetmiş olup, yaptırdığı camide okunacaktır. Ciltli olarak Zemahşeri'nin tefsiri, ciltli Beyzavi'nin tefsiri, Seyyid Ali'nin Şerh-i Şir'atu'l-İslam kitâbı, Ahteri'nin Luğatı'nı da vakfetmiştir. Bunları mütevellî koruyacak, ancak ehil olan kimselere kefil veya rehin karşılığında verecektir. Mütevellî koruması için bunlara vekil olarak kayyımı tayin edecektir.

Sonra vâkıf (Allâh ondan dünya ve ahirette üzüntüyü gidersen), dükkan kiralardan elde edilen gelirin yılda % 10,25 olarak kefil veya rehin karşılığında işletilmesini, alınması zor olan iflas etmiş kişilere, seyyidlere, askerlere, yalancı, şer vb. kişilere verilmemesini şart koşmuştur.

Vakfa her hangi bir zafiyet gelmemesini, eğer mütevellinin bir ihmalden dolayı vakfa bir zarar gelirse, bunu tazmin etmesini,

Yine vakfını seyahatta olanlara, denizde sefere çıkanlara, (...), parasını kötü yollara sarfedenlere, ödemeyi geciktirmekle, ihmalle tanınanlara da parayı işletmesi için kredi açılmayacaktır. Çünkü bu şekilde vakfın geliri zarara uğrar.

Vakfın gelirinden yarısı öncelikle vakfın hayratının (cami vs.) ve gelir getiren mallarının (dükkan vs.) onarımı için sarfedilecektir.

Vâkıf (Allâh ona rahmet etsin), Cami-i şerife dindar, şeriâtı bilen ve gereklerini yerine getiren, namazın erkânını, vaciblerini, sünnetlerini, müstehablarını ve adablarını bilen, yine bayramlarda ve cumalarda namaz kıldırarak, hutbe okumaya ehil, gereklerini bilen dürüst birinin hatib olarak atanmasını şart koşmuş, hitabet vazifesi (ücreti) olarak günde beş dirhem,

İmama imamet vazifesi için günde beş dirhem, sabah namazından sonra Yasin Suresi okumasına karşılık bir dirhem,

Dini inançlara dair farklı görüşleri ve gerekli ilimleri bilen, edeb-terbiye üzerine va'z u nasihat etmesi için günde beş dirhem, yaşadığı sürece hayır sahibinin (vâkıfın) okuduğu niyetiyle sabah namazından sonra En'am Suresini okumasına karşılık günde bir dirhem belirlemiştir. Vâkıf öldükten sonra ise (oğlu?) Mehmed Bey'in ruhu için En'am Suresi yerine bir cüz Kur'an okunacaktır, bunun için bir dirhem, her gün yatsı namazından sonra aziz ruhuna hediye etmek üzere vâkıfın okuduğunu niyyet ederek Mülk Suresi ve yine vâkıfın okuduğunu niyyet ederek öğleden sonra Mustafa Ağa'nın ruhuna hediye etmek üzere Haşir Suresinin son kısmını aşr olarak okuyacak ve karşılığında iki dirhem ödenecektir. İkindiden sonra Nebe Suresini okumak için bir dirhem verilecektir. (Şu ana kadar belirtilen imamet, hitabet, vaz ve çeşitli surelerin okunması için) toplam yirmibir dirhem verilecektir.

Vâkıf belirtilen bu görevlerin bir kişi tarafından yapılmasını, zaruret olmaksızın görevin bir kısmının başkasına verilmemesini şart koşarak, bu görevleri yerine getirdiği, ihmalkârlık etmediği sürece elinden alınmaksızın Ataullâh Halife'ye tevcih etmiştir.

Yine vâkıf, Cami-i şerif için güzel sesli, (namaz) vakitleri ve gerekli bilgi ve adabı bilen bir müezzin atanmasını şart koşmuş, her gün müezzinlik görevi karşılığında dört dirhem, tarifhanlık ve dua için bir dirhem, her gün ikindi namazından sonra anne ve babasının ruhuna hediye etmek üzere aşır okumak için bir dirhem, yine Hz. Peygamber'in ruhu için her gün Kur'an'dan bir cüz okunup, karşılığında bir dirhem belirlemiştir. Onun niyetiyle okuyarak Hacı Yusuf (oğlunun ?) ruhu için En'am Suresini okumasını, öldükten sonra ruhu için bir cüz okunmasını şart koşmuştur.

Yine hoş sesli, işini bilen (...) bir müezzin olmasını ve tezin cihetinin üç dirhem olmasını, her gün sabah namazından sonra oğlu Süleyman Bey'in ruhu için bir cüz okumasını ve bir dirhem verilmesini, öğleden sonra az önce bahsi geçen ruhu için olmak üzere bir aşr okunup, günde bir dirhem verilmesini,

Yine sabah namazından sonra Kur'an'dan Hz. Peygamberin ruhu için olmak üzere bir cüz okunup günde bir dirhem verilmesini (Allâh onun hayrını kabul etsin),

Vâkıf, evli, iyi (salih), dindar ve tecvidi bilen ve (...) bir kimsenin cami civarında olan evde (mektepte) muallim olmasını, beş dirhem, hilafet ciheti için de iki dirhem verilmesini,

Yine caminin ve içindekilerin muhafazası, gerektiğinde kapıyı açıp kapamak, lamba ve kandilleri yakıp söndürmek, temizlik hizmetleri ve gerekli hizmetler için bir kayyım atanmasını ve dört dirhem verilmesini ve Mustafa Ağa'nın ruhu için bir cüz Kur'an okunmasını ve günde bir dirhem olmak üzere beş dirhem verilmesini,

Yine vefat etmiş olan eşi Gülşah Hatunun (Allâh ona bol bol rahmet etsin) ruhu için sabah namazından sonra tecvid bilen ehil bir kimse tarafından bir cüz Kur'an okunmasını ve günde bir dirhem verilmesini,

Her yıl Hz. Peygamberin doğum yıldönümünde gece veya gündüz, güzel sesli ve iyi okuyabilen biri tarafından mevlid kitâbının okunmasını ve bunun için ona kırk dirhem ve beraberindeki diğer müezzinlere ise yirmi dirhem verilmesini, mevlid okunan günün öğle vaktinde yemek için üçyüz dirhem ayrılmasını,

Daha önce bahsi geçen Koniç Kasabası'nda olan evde (mektepte) öğretim hizmeti için dört dirhem ayrılmasını,

Muvakkit için her gün bir dirhem,

Anılan kasabadaki tartının ve yakınındaki ribatın (hanın? misafirhane ?) nezaret görevi için bir dirhem,

Bu tartı ve ribatın tamine nezaret eden kişi için her gün bir dirhem verilmesini,

Vakıflarının nezaret ve gelirlerinin ve gerekli malzemelerin yazımı için kitâbet görevini yapacak kişi için dört dirhemi bahsedilen vakfın gelirinden, bir dirhemi ise medrese vakfından olmak üzere beş dirhem verilmesini şart koşturmuş. Bu cihetleri Hacı Mehmed bin Hacı Ahmed'e tevcih etmiş olup, bu hizmetleri yerine getirdiği sürece görevinden alınmamasını şart koşturmuş.

Yunak'ta çocukların eğitimi için tahsis edilen evdeki (mektepe) talim (öğretmenlik) ciheti (görevi) için iki dirhem,

Vâkıfın yaptırdığı mektebe bitişik olan mescidde imamet görevi için iki dirhem,

Hitabet görevi için bir dirhem,

Bu caminin/mescidin müezzini için yarım dirhemi mum ve hasır için olmak üzere günde iki buçuk dirhem,

Muallime yardımcı olacak (halifeye) hilafet ciheti için bir dirhem,

Bu caminin kayyımı için bir dirhem tayin etmiş, şart koşturmuş.

Yine vâkıf, bahsi geçen imarete aşçı ve terzilik yapan kişi için günde üç dirhem,

Meşihahat ciheti için şeyhe (imaret müdürüne) günde iki dirhem,

Ferraş (temizlik, süpürme) işini yapacak kimse için mutad verilen çorbasıyla beraber günde bir dirhem verilmesini,

Orada her gün guğday (?) için sekiz dirhem,

Et için yine sekiz dirhem,

Pirinç için üç dirhem,

Çorba için kullanılacak buğdaya her gün iki dirhem,

Yağ için her gün üç dirhem,

Bal için bir dirhem,

Tuz ve odun için bir buçuk dirhem,

Cami ve imaret için gerekli mum, zeytinyağı, hasıra her gün için üç dirhem ayrılmasını şart koşturmuş.

Yine imarete misafirlere gece ve gündüz tam üç gün ribatta kalabilmelerini, bundan sonra kalmamalarının, misafirin az olması durumunda yemeğin artırılmasını, misafir olmaması durumunda ise fakirlere verilmesini,

Tevliyet için on bir dirhemi anılan evkaftan, dört dirhem medrese vakfından olmak üzere her gün onbeş dirhem verilmesini,

Tevliyete şu an kölelerinden olan Murad Ağa'nın bakmasını (müteveli olmasını), hizmetini ciddi olarak yerine getirdiği sürece ondan tevliyet görevinin alınmamasını,

Murat Ağa'dan sonra güvenilir, dindar, dürüst, harama tevessül etmeyen, büyük günahları işlemekten kaçınan, hizmetini edada gevşeklik ve ihmalkârlık göstermeyen, vakfın onarım işlerine,

gelirlerini toplamaya özen gösteren, görevlilerin hizmetlerini yaparken onları gereksiz sıkıştırmalarla bunaltmayan, herkesçe bilinen şekliyle tevliyet hizmetini eda eden, bir zarara sebep olacak tutumda bulunmayan birisinin olmasını; şayet bir zarara sebep olacak tutum, ihmal içerisinde olduğu ortaya çıkar, vakfın bir zararı tesbit edilirse kendisine ödetilir ve azledilir. Sonra onun yerine iyi (salih) bir kimse tevliyete getirilir.

Nazır, yaşadığı sürece kendisinin öncelikle kendisinin olmasını, azletme, atama, vakıf hakkında görüş beyan etme yetkisinin kendisinde olmasını,

Kendisinden sonra, diğerleriyle de danıştıktan sonra en salih (aslâh/uygun, işi yapmaya ehil) olanın, sonra bu şekilde (Allâh korusun) neslinden kimse kalmayınca kadar en salih oğlunun olmasını,

(Kimse kalmayınca), anılan kasabanın o gün hakimi olanın nezarete birini atamasını, Nezaret ve himaye (nazırlık) görevinden dolayı ücretinin günde bir dirhem olmasını, Mütevellinin her sene başında icmalen muhasebe kayıtlarını incelemesini, her üç sene başında ise ayrıntılı olarak (tafsilen) vakfın hesaplarını görmesini şart koşmuştur.

Sonra hayır sahibinin yaptırdığı, biri Tuna Nehri kıyısında Plagani yakınında, diğeri Plane'de Leşiha Nehri kenarında, üçüncüsü Koniç Kasabasında, Yunak denilen yerde bulunan kantarların ve yine onun yaptırdığı, biri (...) denilen yerde olan, ikincisi Koniç Kasabasında, üçüncüsü Yunakta olan ribatlarının sadece görüşü alınmak suretiyle değil hakimın marifetiyle gereklikçe tamiri için vakıfların gelirinden tahsisat ayırmıştır.

Vâkıf, vakıf işlemlerini tamamladıktan ve şartlarını belirledikten sonra, akar ve para nevinden olan vakıflarının tamamını tescil mütevellisi olarak atadığı Hacı Mehmed ibn Hacı Ahmed'e teslim etti. Bundan sonra vâkıf, para vakfının meşhur olan görüşe göre geçersiz (batıl) olmasına dayanarak ve Ebu Hanife'nin içtihadına dayanarak sadece mütevelliyeye teslim ile vakfın lazım olmayacağı görüşünden hareketle mütevellî elinde olan vakıflarından vazgeçmek istedi. Mütevellî de İmam Züfer'in görüşü doğrultusunda para vakfının caiz olduğunu ve ariyet hükmünde olan vakfın İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in görüşleri doğrultusunda, husûsen teslimden sonra lazım olduğundan hareketle savunmasını yapmış, karar vermesi için hakime durumu havale etmişlerdir. Hakim de, iki imamın sağlam görüşleri gereğince ve vakıf ile yapılan hayrın önemine binaen para ve akarla gerçekleştirilen bu vakfın, tağyir ve tebdil edilemez olarak geçerli ve bağlayıcı (sahih ve lazım) olduğuna karar verdi.

"Kim bunu işittikten sonra değiştirirse, vebali ona aittir. Allâh işitir, bilir."
Evail-i Ramazan 977 H.

Şahidler:

-Ahmed Halife ibn Ömer Hoca. -İbrahim Halife ibn Ömer Hoca. -Mevlana Atullâh Halife Hatib. -Memi bin Cafer müezzin. -Hüseyn bin (...)-Hacı (...) bin Cafer.-Hasan Çelebizade (...)-Hacı Şaban bin Behram. -Mahmud bin (...)-Hacı Hamza bin Abdullâh. -Hacı Mahmud bin Abdullâh.-Mustafa bin Bali.-Mustafa Sarayı. -Hüseyn bin Yunus. -Mustafa bin Hüseyn Bali. -Ali Can bin Hüseyn Bali. -Mehmed bin İskender. -Şaban bin el-Kayyim.-Hüseyn bin Mehmed ve hazır olan diğerleri.

987 No'lu defterin 204.sayfa, 65. Sırasında kayıtlı "Zaim el-Hac Karagöz Mehmed Bey Vakfı" na ait Evail-i Ramazan 977 H. (1570 M.) tarihli Arapça vakfiyenin Türkçe'ye çevirisidir.

*Kayd şod. Suret-i vakfiye-i mamulun biha be-Muhasebe-i Evkaf müceddeden kayd şode bermuceb-i fermude bâ-arz-ı el-Hac İbrahim Efendi Naib-i kaza-i **Mostar** ve bâ-inha-i Hazret-i Ömer Paşa utufetlü Ali Paşa mutasarıf-ı hersek ve bâ-ılam-ı faziletlu es-Seyyid Mehmed Saadeddin Efendi müfettiş-i Evkaf ve bâ-ılam-ı utufetlu Ali Şefik Efendi Nazır-ı Evkaf-ı Hümayun ve bâ-ferman-ı âli el-vâki 28 Şaban 1265.*

*Aslına Uygundur. Hacı Hasan Sabri. **Mostar** Naibi.*

Bismillâhirrahmanirrahim.

Hamd, iyileri yaratan, ellerinde olanları kendi hoşnutluğu için gece-gündüz iyilik yollarına sarfetmeği göstererek onları cennetlere giden yollara ulaştıran Allâh'adır.

Selam, saygı ve dua, kıyamet gününe kadar Habibi Muhammed'e, ailesine ve değerli arkadaşlarına olsun.

Hayır ve hasenat sahibi, iyilik ve güzellik yapmayı şahsında toplayan Hacı Mehmed Bey, sağlığı yerinde iken, mahkemeye gelerek, helal ve temiz malından bin osmanlı gümüş dirhemini vakfettiğini ikrar ve itiraf ederek mütevelliyeye teslim etti. Ve şunları şart koştu;

Vakfedilen para % 10,25 ile değerlendirilecektir.

Vâkıfın caminin yakınında yaptırdığı medresede günde yirmi dirhem tedris ücreti, Medrese odalarında kalan talebelere sekiz dirhem, Kapıcıya (bevvab) bir dirhem, (...) için dört,

Nezaret için bir dirhem verilecektir.

Vâkıf, İmam-ı Azam'ın görüşüne dayanarak ve İmam Züfer'in görüşüne göre para vakfının sahih olmasından dolayı anılan meblağı mütevelliyeye teslim etti. Ancak böyle bir vakıf onların katında lazım olmadığından vakfından vazgeçmek istedi. Ancak İmam Muhammed ve İmam Ebu Yusuf katında özellikle mütevelliyeye teslimden sonra lazım olduğundan dolayı böyle bir vakıf sahih ve lazım olarak gerçekleşmesi gerekir. Bundan dolayı mütevelliyeye itiraz ederek hakimden bu doğrultuda hüküm vermesini talep etti. Şu anda müderris olan Mevlana Hasan Efendi için bu görevi yaptığı sürece hücrelerde oturan istidatlı genç talebelere mutad olarak yapılması gereken tedris şartını getirdi. Şayet istidatlı genç talebelere olmazsa, bundan dolayı medrese boş bırakılmayacak, belde ahalisinden kişiler alınacak, istidatları yok diye ve genç olmadıklarından dolayı engellenmeyecektir. Belde ahalisinden olurlarsa ihtiyaçları olmadığından onlara belirlenmiş olan yiyecek ve para verilmeyecektir. Odalarda kalanlara ödenecektir. Elverişli/ istidatlı talebelerin odalarda kalmaları asla engellenmeyecektir. Uygun kimselerin bulunamaması durumunda odalara talebeler yerleştirilecektir. Otuz iki kişi olacaktır. Taam ve para tayinatları verilecektir. Faydalı ilimlerden ders verilecektir. (...) Şayet yemek verilmek üzere kimse bulunmazsa, fakirlere verilecektir. Satılmayacak, karşılığında para alınmayacaktır. Evail-i Ramazan 977 H.

Şahitler:

Mevlana Abdullâh, İbrahim Halife, Ahmed Halife, Memi bin Cafer, Hüseyin bin (...), Hacı Ahmed, Hüseyin Çelebi, Hacı Şaban, Mahmud Safer, Hacı Ömer bin Abdullâh, Hacı Mahmud bin Abdullâh, Mustafa Ömer Bali, Diğer Mustafa, Hüseyin bin Yunus, Mustafa Hüseyin Bali, Ali Hüseyin Bali, Mehmed bin İskender, Şaban (...), Hasan bin Mehmed ve diğer hazır olanlar.